

Preek over Maleachi 2:10-16 en Marcus 10:1-12

Gehouden op de 3^e zondag van de herfst, 6 oktober 2024, in de Oude Jeroenskerk te Noordwijk

Gemeente van Christus,

Julie zullen ongetwijfeld allemaal stellen kennen, wiens huwelijk op de klippen is gelopen. Ook ik hoor in gesprekken geregeld over huwelijksproblemen, over stellen die uit elkaar gaan of erover nadenken. In mijn vorige gemeente heb ik ook diverse keren zo'n pijnlijk proces als predikant begeleid, tot aan scheidingsrituelen in de kerk aan toe. Ik beken: Dat went nooit. Want bijna iedereen die een liefdesrelatie met iemand anders aangaat, vooral binnen een huwelijk, wil en verwacht dat het "voor altijd" zal zijn. Wanneer het dan mis gaat, voelt dit als falen, als een teleurstellend verlies. Dan is er de pijn om de liefde die bekoeld is of om het gevoel aan de kant te zijn gezet. En zelfs als partners zonder ruzie uit elkaar gaan, gaat dit gepaard met de nodige emoties en gevolgen. Aan een leven samen komt een eind. Het gezin valt uiteen, familiebanden worden verbroken, vriendschappen stranden. Scheiden – uitzonderingen daargelaten – doet lijden.

Hoewel scheiden vandaag vaker gebeurt, zijn huwelijksproblemen natuurlijk van alle tijden. Vroeger sprak men er alleen minder over. En bleven mensen vaker uit gewoonte, door sociale controle of omdat de kerk dit eiste, bij elkaar. Immers: "wat God samengevoegd heeft, scheidde de mens niet". Op grond van dit versje van Jezus werd scheiden als onchristelijk beschouwd. Laten we de twee teksten die wij net hoorden nog eens zorgvuldig erop bevragen of dat zo kort door de bocht gezegd wel klopt.

Eerst dus de profeet Maleachi. Maleachi is de laatste van de twaalf kleine profeten, hij schreef zijn boekje na de Babylonische ballingschap. De israëlitische ballingen komen met gespannen verwachtingen naar Jeruzalem terug. De herbouw van de tempel zou ongekende voorspoed brengen. In plaats daarvan krijgen veel mensen het te maken met honger en onderdrukking. Het volk keert zich van God af. Maleachi schrijft, hoe God zijn liefde voor zijn volk verklaart. Het gedeelte dat we hebben gehoord, gaat over de trouweloosheid tegenover de Eeuwige. De vergelijking wordt gemaakt met de trouweloosheid van een man tegenover zijn vrouw. Maleachi verbindt de relatie tussen man en vrouw met het verbond tussen God en zijn volk. Vijf keer in maar zes verzen dat opvallende woord: trouweloos. Aan het slot van zijn relaas vat hij het allemaal nog een kort samen door te zeggen: "Speel niet met je leven en gedraag je niet langer trouweloos."

Het gaat dus om trouw, om het vast- en volhouden van een relatie, ook en vooral in moeilijke tijden. Maleachi reageert hier op de ontrouw van Israël tegenover God. Israël gedraagt zich niet als zijn bruid. De Eeuwige, de bruidegom wil haar voor zich alleen, maar de bruid pleegt overspel en aanbidt andere goden. Zij zet de liefde op het spel. Terwijl de bruidegom zielsveel van haar houdt en de verbondenheid met haar wil bewaren. God roept daarom zijn bruid ter verantwoording en verklaart haar opnieuw zijn liefde. Het volk mag zich niet afscheiden van de liefde van God. En dat is ook een model voor de liefde tussen mensen: Zoals God trouw is, zó moeten ook mensen elkaar trouw zijn. Niet in de laatste plaats in het huwelijk. God verafschuwt het wanneer een man zijn vrouw wegstuurt, schrijft de profeet. Een vrouw had in Maleachi's tijd namelijk geen enkel recht in het huwelijk. Wanneer haar man haar afdankte, stond ze met lege handen, buiten de bescherming van zijn huis. Zeker wanneer zij geen scheidingsbrief van haar man meekreeg zoals de wet van Mozes het voorschrijft.

En juist op dit punt bevragen de farizeeën Jezus. Of eigenlijk: ze willen hem klemzetten. De vraag "mag een man zijn vrouw verstoten?" moet Jezus hoe dan ook in moeilijkheden brengen, of hij nu met 'ja' of 'nee' antwoordt. Want principieel is het antwoord helder: "Gij zult niet echtbreken" luidt immers het 6e gebod. Daarom vraagt Jezus terug: 'Hoe luidt het voorschrift van Mozes?' Hij wil met ze een gesprek voeren over nut en zin van het 6e gebod. Maar dat boeit de farizeeën niet, ze antwoorden juist niet met het gebod, maar met de wet die erop de uitzondering is: "Mozes heeft de man toegestaan een scheidingsbrief te schrijven en haar weg te sturen". Een uitwijkend, maar volgens Dtn 24:1 correct antwoord. Want kennelijk leefde de spanning die wij rond liefdesrelaties kennen al in het oude Israël, de spanning tussen de verwachting dat de liefde er "voor altijd" zal zijn en de ervaring dat het helaas niet altijd zo is. Al in het oude Israël was er geen eenduidig antwoord mogelijk op de vraag of scheiden wel of niet mag. Een scheidingsbrief was onder bepaalde omstandigheden, die de farizeeën gemakshalve vergeten, geoorloofd. Eenzijdig, wel te verstaan: een man mag zijn vrouw wegsturen, niet andersom. Zo'n brief ontbond het huwelijk en gaf de vrouw het recht met een andere man te trouwen. In die zin was de scheidingsbrief voor haar een bescherming. Ze was vrij om te hertrouwen. Maar in de praktijk pakte dit meestal slecht uit. Een scheiding ontnam de vrouw haar kinderen, zette haar in een kwaad daglicht en was vaak de oorzaak voor dakloosheid, armoede en eenzaamheid. Terwijl mannen deze wet meer en meer misbruikten als vrijbrief om overspel te plegen en, als een andere vrouw leuker was, op een snelle en nette manier van hun echtgenoten af te komen.

Dat is dus de reden waarom de profeet Maleachi heel stellig voorschrijft: "Behandel je vrouw niet trouweloos. God verafschuwt het als een man zijn vrouw wegstuurt". Ook al mag het volgens de wet van Mozes wel. Nog steeds is

er blijkbaar geen duidelijk antwoord op de vraag of partners en echtgenoten al dan niet uit elkaar mogen gaan. En ook op de vraag wanneer wel en wanneer niet. Dit dwingt ons tot voorzichtigheid. We moeten zorgvuldig luisteren naar wat Jezus hierover zegt. Jezus trekt de vraag van de farizeeën weg uit de juridische sfeer. Hij wil met hen geen discussie aangaan over wat wel en wat geen goede reden is om een vrouw weg te sturen. Hij laat zich niet verleiden tot de wettische en vaak liefdeloze denkwijze van de farizeeën.

Jezus slaat een andere richting in en redeneert met het scheppingsverhaal: “al bij begin van de schepping heeft God de mens mannelijk en vrouwelijk gemaakt. Een man zal zijn vader en moeder verlaten en zich hechten aan zijn vrouw, en die twee zullen één worden”. Jezus grijpt terug op de oorsprong van mens-zijn en zijn bestemming. Mensen worden uit Gods liefde en als evenbeeld van God geboren. Mensen ontstaan in de allermeeeste gevallen als mannen of als vrouwen en meestal zijn mannen en vrouwen voor elkaar bestemd. Ja, God zelf heeft in de Bijbel mannelijke en vrouwelijke kenmerken en draagt het mannelijke en vrouwelijke in zich zoals heel de schepping. Hiermee ontkracht Jezus het beeld van een vrouw als tweederangs wezen die totaal afhankelijk is van de man. Of hem onderhorig. Een mooi verhaaltje uit de Talmoed maakt dit duidelijk: “Waarom staat er dat de vrouw geschapen is uit de zijde van de man?”. De Talmoed antwoordt: “zij is niet geschapen uit zijn hoofd – hij zou denken dat hij haar zelf bedacht heeft. Ook is ze niet geschapen uit zijn voeten – hij mocht zich haar meester wanen. Er staat geschreven dat ze geschapen is uit de zijde, opdat zij naast hem en dicht bij zijn hart zou staan.” Zo is de éénheid van man en vrouw bedoeld: als een liefdesband, een leven zij aan zij, op gelijke ooghoogte, waarbij ze elkaars harten raken en gelijkwaardig zijn. Dit is de meest intieme band die je met iemand kunt hebben, ook, vanzelfsprekend, als twee mensen van hetzelfde geslacht.

Deze twee-eenheid is de kleinste levensgemeenschap die wij kennen. Door God vanaf het begin bedoelt tot heil van de mens. Zodat mensen tot hun recht komen in hun relatie, maar ook in de grotere verbanden van gezin, familie, school, werk en maatschappij. In al deze levensverbanden gaat het in de eerste plaats om medemenselijkheid. Om jou en de ander, om de ander en jou. Trouweloosheid breekt relaties af, trouw bouwt ze op. Wetten zouden niet nodig zijn als mensen als vanzelfsprekend steeds de menselijke maat zouden bewaren en bewaken. “Wat God heeft verbonden, moet een mens niet scheiden”, verkondigt Jezus. Niet als een nieuwe wet. Dan zou hij net zijn als de farizeeën. In plaats van een hard en star gebod klinken deze woorden eerder als een wijze vermaning: Denk niet dat dat zomaar kan, verbreken wat God heeft samengevoegd, relaties kapot maken, elkaar ontrouw zijn. Dat doe je niet zonder schade. Daar lijden mensen onder, daar worden kinderen de dupe van, daar komt een hoop ellende van, binnen én buiten je huwelijk.

Maar wat nou als het wel mis gaat? Als de liefde is bekoeld, er een ander in het spel is, of als partners niets meer voor elkaar betekenen? Jezus roept op tot het uiterste te gaan om relaties te redden en in stand te houden. Maar Jezus legt ons geen onmenselijke levensregels op. Soms kan een scheiding een verlossing betekenen uit narigheid en ellende. En in breder verband kunnen mensen elkaar zodanig dwars zitten of het vuur na aan de schenen leggen dat het beter is als hun wegen scheiden. Als samenleven niet meer leefbaar is, doen mensen elkaar geen recht meer. Te zeggen dat Jezus verbiedt te scheiden, is dus te kort door de bocht. Wijzend naar Genesis verkondigt hij het ideaal van menselijke relaties die gebaseerd zijn op liefde en trouw. Probeer daarnaar te leven tot heil en zegen van elkaar – en dat óók nadat te nauw verweven wegen uit elkaar zijn gegroeid. En wanneer dat in de gebrokenheid van ons bestaan niet lukt, juist dan mag je je geborgen weten in de trouwe, eeuwige liefde van God. Juist als wij ontrouw zijn of trouweloosheid moeten verduren, kan ons Zijn trouw troosten en genezen.

En dat geldt dus ook voor grotere verbanden, want Mattheüs schrijft ten tijde van een veel grotere scheiding met historische gevolgen. Zijn evangelie ontstond als reactie op het pijnlijke uit-elkaar-gaan van Jodendom en Christendom, want tot ongeveer het jaar 80 maakten christenen deel uit van het Joodse volk en bezochten gewoon de plaatselijke synagoge. Maar toen kwam een besluit dat dat niet meer mocht, wat dorpsgemeenschappen, gezinnen en vriendschappen pijnlijk doormidden scheurde. Mattheüs bedoelde zijn evangelie als troost voor zijn net uit het jodendom verstoten geloofsgenoten die zich onrustig afvroegen of zij nog wel bij het volk van God hoorden. Dat laatste beaamt Mattheüs nadrukkelijk, volgens hem was die scheiding noodzakelijk. Maar ook hijzelf laat zien, hoeveel ellende van zo'n scheiding kan komen, hoeveel leed zelfs nu nog, 2.000 jaar later. Want zijn eigen pijn vertaalt hij naar een veroordeling van het jodendom dat volgens hem nu geen volk van God meer zou zijn, omdat zij schuld zouden dragen voor de kruisiging van Jezus. Even voor de duidelijkheid: historisch gezien is dit onzin. Maar op deze zondag die de relatie tussen jodendom en christendom gewijd is, moeten wij als kerk om vergeving vragen voor het christelijk antisemitisme dat uit deze veroordeling voortvloeide. En, mét de apostel Paulus, duidelijk zeggen: Ook voor het Jodendom, het volk van Israël, duren Gods liefde en trouw in eeuwigheid. Laten wij dat nooit vergeten.

Amen.